

METN Û DANASÎNA FİQHNAMEYA HEYDERÎ

Heyderî'nin Fıkıhnamesi'nin Metni ve Tanıtımı
The Text and an Introduction to the Fıqhnameh of Heyderî

Muhammed İkbâl DENİZ¹

Kurte

Di nav ‘ilmên Îslamî yên mîna tefsîr, kalam, hedîs, qira’et û usûlên wan de, ‘ilmê fiqhê ango ‘ilmêhal jî wek ‘ilmekî esasî cih girtiye. ‘ilmê fiqhê, di edebiyatên rojhilatê yên klasîk de ji bo perwerde û teblîxa dînê Îslamê bûne wek çavkanî. Berhemên ku di edebiyata klasîk de bi vê mebestê hatine nivîsîn wek “fiqhname” hatine binavkirin. Di fiqhnameyan de mijarên Îslamî ên ferdî û civakî ên ku vabestê hukmeke emelî ne, bi zîmaneke edebî û bi şêwazeke dîdaktîk tîne nivîsîn. Ev cure berhem bi gelemberî menzûm in û di şiklê mesnewîyan de ne. Mijara xebata me jî li ser fiqhnameyeke kurmancî ye ku ji aliyê nivîskareke kurmanc, Şêx Muhammed Emînê Heyderî ve hatiye nivîsîn. Ev fiqhname wek destxet di erşîva Mehmet Zahir Ertekin a taybet de heyê. Me jî vê fiqhnameyê ji tîpên erebî latinîze kir û di bin van beşan de vekola: 1-Destpêk, 2-Navê Berhemê û Nusxeyên Wê, 3-Muellifê Berhemê, 4-Tarîxa Nivîsandina Berhemê û Sebebê Te’lîfa Wê, 5-Taybetmendiyên Teşeyî yên Berhemê, 6-Naveroka Berhemê, 7- Zîman û Şêwaza Berhemê û 8-Beşa Transkrîba Metnê.

Bêjeyên Sereke: ‘ilmê Fiqhê, Fiqhnameyên Kurmancî ên Menzûm, Heyderî, Destxet, Transkrîb.

Abstract

Islamic laws (fiqh) such as the methods of tafsir, kalam, hadith and recitation are among the fundamental sciences. The knowledge of fiqh which has been

1 Öğr. Gör. Zanîngeha Bîngolê, Beşa Zîman û Edebîyata Kurdî, mideniz@bingol.edu.tr

mentioned in the oriental literature, has been a major source for the education and announcement of Islam. These kind of products that mention the knowledge of fiqh are called fıkhname “fiqhnamehs”. In the fıqhnamehs, practical issues that have a social or individual religious decree are retreated by a literary and didactic style. These type of products are generally written in verses and in mathnawi form. This study discusses the fıqhnameh of Şeyh Muhammed Emin Heyderî that is written in the Kurmanji dialect of Kurdish. The manuscript of this fıqhnameh is available in the private archive of Mehmet Zahir Ertekin. The manuscript was transcribed in Latin alphabet by the author of this article. This study introduces the work and presents the transcribed text. The titles of the study is as follows; 1. Introduction, 2. The Name and the Copies of the Work, 3. The Author of the Work, 4. The Writing Date of the Work, 5. The Form and the Rhythm of the Verse, 6. The Contents of the Work, 7. The Language and the Genre of the Work and 8. The Transcribed Text of the Work.

Keywords: Science of Fiqh, Fiqhnames in Kurdish Verse, Heyderî, Manuscript, Transcript.

Özet

İslamî ilimler içerisinde tefsir, kelim, hadis, kıraat ve usul ilimleri gibi fıkhî ilimler de temel ilimler arasında yer almaktadır. Klasik doğu edebiyatlarına da konu olan fıkh ilmi, İslam dininin öğretimi ve tebliği için büyük bir kaynak oluşturmuştur. Fıkhî ilimleri konu alan bu tarz edebî eserlere “fıkhname” denilmektedir. Fıkhnamelerde, amelî olup dinî bir hükme bağlı olan toplumsal veya ferdî bir konu, edebî bir dil ve didaktik bir üslûpla işlenir. Bu tür eserler genellikle manzum olarak kaleme alınır ve mesnevî şeklindedir. Bu çalışmamız da Şeyh Muhammed Emin Heyderî'nin, Kürtçe'nin Kurmancî lehçesi ile yazdığı fıkhnamesini konu edinmektedir. Bu fıkhname el yazması şeklinde Mehmet Zahir Ertekin'in özel arşivinde bulunmuştur. Daha sonra da tarafımızdan latînze edilmiştir. Bu çalışmamızda hem eserin tanıtımını yapacak hem de latinize ettiğimiz metni sunacağız. Çalışmamızın temel başlıkları şunlardır: 1. Giriş, 2. Eserin Adı ve Nüshaları 3. Eserin Müellifi, 4. Eserin Yazılış Tarihi ve Yazılış Amacı, 5. Eserin Nazım Şekli ve Vezni, 6. Eserin Muhtevası, 7. Eserin Dil ve Üslûbu 8. Eserin Transkripsiyonlu Metni.

Anahtar Kelimeler: Fıkh İlmi, Kürtçe Manzum Fıkhnameler, Heyderî, El Yazma, Transkrip.

1. Destpêk

Edebiyata klasik, bi sedan sala xeynî berhemên beşerî, berhemên dînî jî di repertûara xwe de bi cîh kirine. Di edebiyata klasik a rojhilatîyan de cureyên edebî yên dînî di nava xwe de li ser çar beşên sereke dikarin bên dabeşkirin:

Cureyên bi Xwedê re têkildar, cureyên bi Pêxember re têkildar, cureyên dînî-tarîxî û cureyên bi zanistên Îslamî re têkildar.² Helbet her cure li gorî teşe û mijarê tê binavkirin. Wek çawa ku em ji helbestên li ser mebhesa hebûn û yekîtiya Xwedê re tewhîd û teşeya wê re jî qesîde dibêjin wisa jî zanistên Îslamî yên wek ‘eqîde, fiqih, hedîs û tecwîdê jî bûne mijara mesnewiyên dîdaktîk. Eger mijara mesnewiyekê zanista ‘eqîde/‘eqaidê be ew wek “ ‘eqîdename/ ‘eqaidname” û eger zanista fiqhê be wek “fiqhname” eger zanista tecwîdê be wek tecwîdname tê binavkirin.³

Fiqih di Qur’anê de, bi gelemperî bi wateya “têgihêştina tiştekî bi têr û tam, fêmkirin û zanîna heqîqeta tiştekî” ye. Fiqih, piştî ku bûye şaxeke ilmî û furûatên dînî, agahî û hukmên emelî di xwe de civandî ye, êdî mijarên wî jî roj bi roj berfirehtir bûye.⁴ Berhemên ku li ser fiqhê hatine nivîsîn jî wek ilmêhal tê binavkirin. Alimên musulman, dema ku di nav jiyana ilmî û civakî de kêmasiyek an sistiyek an yeknesaniyek û xirabiyek dîtine dest bi nivîsîna van ilmêhalan kirine.⁵ Ev ilmêhal wek ku me li jorê jî gotiye, demek şunde bûne mijara edebiyata klasik jî. Di edebiyata klasik de şair û nivîskarên ev cure berhem, hem mensûr û hem menzûm telif kirine.

Di warê cureyên edebî yên bi zanistên Îslamî re têkildar de, xeynî zimanê erebî, farişî û tirkî bi zimanê kurdî jî gelek berhemên menzûm hatine nivîsîn. Dema em li fiqhnameyên menzûm ên edebiyata kurdî dinihêrin, em digihêjin van agahiyan: “Di serdema mîrektiyên kurdan de di hin berhemên wek Nehcul’l-Enama Mela Xelîlê Sêrtî de, bi awayekî sînorkirî behsa adabên nimêjê hatiye kirin. Di çarçoveya agahiyên heyî de yekem menzûmeya fiqhê ya serbixwe di serdema Komarê de hatine nivîsîn ku ew jî Sefîna Kurdan a Mela Ebdulcelîlê Botî ye. (Tarîxa nivîsînê: 1951)”⁶

Di edebiyata kurdî a klasîk de xebatên bi vê rengê ku hatibin kirin gelek kê m in. Ji ber vê yekê me jî xwest ku em li ser fiqhnameyêke menzûm ku ji aliyê nivîskareke kurd ve û bi kurmancî hatiye nivîsîn, rawestin. Herwiha me hewl da ku em hem berhemê jî tîpên ‘erebî latînze bikin û hem jî ji aliyê teşe û naverokê binirxînin. Fiqihnameya menzûm a Heyderî⁷, fiqhnameyêke ku bi

2 Hayrullah Acar, Fiqihnameyêke Menzûm Di Edebiyata Kurdî De: Rîsaletu Sefînetu’l-Ekrahî Ila Sebîlî’r-Reşad/Sefîna Kurdan Ji Bo Ehlê Bajar û Gundan A Mela Ebdulcelîlê Botî, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Nisan-2016 Cilt:8 Sayı:1 s.377

3 Adurrahman Adak, *Teşeyên Nezmê- Di edebiyata kurdî ya klasîk de- Weş.* Nûbihar, İstanbul 2019. r. 340

4 Hayrettin Karaman, “Fıkıh” TDV İslam Ansiklopedisi, Cild.13, İstanbul, 1996. r. 1

5 Ali İhsan Akçay, “Manzum İlmihaller”, Türk-Üslam Edebiyatı El Kitabı, Edt. Ali Yılmaz, Weş. Grafiker, Ankara 2015. r. 270.

6 Hayrullah Acar, h.b.,r. 381.

7 Şêx Muhemmed Emînê Heyderî, di sala 1927an de li gundê Keleha Nisêbîna Mêrdînê jî dayik bûye. Kurê Ehmed el-Heyderî ye. Hêj di deh saliya xwe de diçe gundekî Qamişlo

kurt û kurmancî li ser agahiyên fiqhî yên wek teharete, desmêj û limêj hatiye nivîsîn. Di destpêka berhemê de piştî bismillahê ji Xwedê re hemd ji Pêxember (s.e.w.) re selat û selam û ji al û eshab û ‘emeldarên şer‘a wî re selam û di‘a tê kirin. Piştî 17 beşên cuda yên berhemê henin ku li ser fiqha Îslamê ango esasen wek teharete û desmêj û nimêjê ne. Di dawiya(tetimme) berhemê de jî behsa sebebê te‘lîfa berhemê tê kirin û herwiha bi di‘a û niyaz diqede. Me nixandina berhemê li gorî xebateke ku li ser ilmêhaleke menzûm⁸ bû kir.

2. Navê Berhemê û Nusxeyên Wê

Navê berhemê li ser destxetê xuya nake; lê di çavkaniyek de navê berhemê wek Werd’ul-Etfal⁹ derbas dibe. Muellif di beşa dawiya fiqhnameyê de ji bo berhema xwe peyva ‘risale’yê bikaraniye:

173 We la terhemna ecrehu li piştî wan selam din hûn
Xitama vê **risalê** hat nekin mehrûm di‘a kin hûn

Berhem, ji rûpela 5an destpê dike. Çend rûpel jî ji nav berhemê kêman in. Ew rûpelana, rûpela 12.,13., 18. û 19an in. Herwiha destxeta li ber dest, ji 24 rûpelan pêk tê. Berhem bi bismillahê destpê dike. Em dizanin ku xeynî vê nusxeyê nusxeyeke tam jî heye ku di mecmu‘a nivîskar a bi navê *Tuhfetu’l-Hayderî*¹⁰ de derbas dibe.

3. Muellifê Berhemê

Navê muellif Muhammed Emînê Heyderî ye ku ew di dawiya fiqhnameyê de mexlesa xwe wek “Heyderî” diyar kiriye:

û li cem Şêx Mehdî dest bi xwendina medresê dike. Piştî demekê diçe gundê Xezna li cem Şêx Ehmedê Xeznewî xwendina xwe diqedîne û ji Seydayê Mele Ebdurrezraqê Helêlî îcazet werdigire. Li medreseyan Xeznewî, bi gelek alimên dewrê wek Şêx Ebdulhekîmê Huseynî, Şêx Maşûqê Norşînî, Şêx Huseynê Kinikî, Şêx Mele Muhammedê Erebkendî û Mele Ebdulcelîlê Omerî re xwendiyê. Li Medresa Xezna, ilmên wek serf, nehew, fiqh, hedîs, tefsîr, tecwîd, eqaid, kelim û mentiq qedandiyê. Xincê van ilman bi astronomî û erdnîariyê re jî mijûl bûye. Li gelek gundên Mêrdîn û Diyarbekirê xwendiyê û melatî kiriye. Li Diyarbekirê, 22ê Gulanê sala 2003an de wefat kiriye.

Berhemên Wî: 1. *Eqîda Îmanê*(kurmancî),2. *Mewlîdu’n-Nebî* (kurmancî),3. *Mewlîdu’n-Nebî* (erebî), 4. *Werd’ul-Etfal*(kurmancî), 5. *Diwana Heyderî* (kurmancî). Ji bo agahiyên zêdetir bnr. Halil Akçay, Son Dönem Tasavvuf Âlimlerinden Şeyh Muhammed Emin el-Heyderî (Hayatı ve Eserleri), *Kimlik Kültür ve Değişim Sürecinde Osmanlı’dan Günümüze Kürtler, Uluslararası Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2013. r.392-404.

8 Zahir Süslü, “Ali Efendi’nin Manzûm İlmihâli”, *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences* Vol: 2 Issue: 3 Summer 2019. ss.165-183.

9 Halil Akçay, h.b., r.392-404.

10 Şeyh Muhammed Emin el-Hayderî, *Tuhfetu’l Hayderî*, Seyda Yay. Diyarbakır, 2019.

178 Li enba' û li wanê ku 'emeldar in bi şer'a wî
Dikim hemdê Xudê ku Heyderî di dûv terîqa wî

Peyva terîqê jî ku di heman malike de ye, nîşaneyeke ku muellif ehlê terîqetê ye. Jixwe ew li cem Şêx Ehmedê Xeznewî, di terîqeta Neqşibendiyê de bûye.¹¹

4. Tarîxa Nivîsandina Berhemê û Sebebê Te'lîfa Wê

Tarîxa nivîsandina berhemê di destxetê de xuya nake; lê ji ber hin çavkaniyên berdest em têdigihêjin ku Heyderî, ev berhem di sala 1987an de nivîsiye. Werdu'l-Etfal tê mena "Gula Zarokan". Berhem ji bo zarok û ciwanan wek ilmêhaleke kurtik hatiye nivîsin.¹² Muellif, di beşa dawî a bi navê "Uzr Xwestina Ji Bo Temam Kirina Risalê" de wiha behsa sebebê te'lîfa fiqihnameyê dike:

175 Me ev çê kir ji bo zarwê nezan ê bûn hevalê min
Ez û wezna xuh pir kêr in bikin rehmê li halê min

Muellif di vê malikê dibêje ku min vê berhemê ji bo zarokên cahil nivîsiye da ku ew perwerdeyê 'ilmê dînê xwe û şerî 'eta Îslamê bin û herwiha bi wan 'ilman 'emeldar bibin.

2 Şelat bîn ser Muhemmed hem li ser wan alê beyta wî
Digel eŞhab û etba'ê 'emeldarên bi şer'a wî

3 Di piştî wan birayê min musulman wer tu guhdar be
Bizane 'ilmê dînê xu bi şer'a wî 'emeldar be

Ji peyvên wek "'ilmê dînê" û "şer'a wî" em têdigihêjin ku berhemê behsa 'ilmê şerî'etê ango şerî 'eta Muhemmediye bike. Di peyva 'emeldarê de jî xuya ye ku muellif xwendevanan teşwîqê 'emelkirina şerî'etê dike. Jixwe pirtûkên fiqhê jî ji ber 'emelê hatine nivîsîn.

5. Taybetmendiya Teşeyî a Berhemê:

Berhem ji 178 malikan pêk tê. Heyderî, menzûmeya xwe bi şiklê mesnewiyê û bi wezna erûzê, behra hezecê û qaliba " Mefailun/ Mefailun/ Mefailun/ Mefailun"ê nivîsiye. Di helbestan de ev wezn bi serkeftî hatiye tetbîqkirin.

4 Ez ê ewwel bikim behsa teharat ka çi ye yanî
· _ _ _ / · _ _ _ / · _ _ _ / · _ _ _

11 Halil Akçay, h.b., r.395.

12 Halil Akçay, h.b., r.398-399.

Ku Peyxember digotî paqijî qismek ji îmanî

· _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

6. Naveroka Berhemê

Berhem ji van sernavan pêk tê: Destpêk, Beḡsa Tehareta Bi Avê, Beḡsa Necaseta Biçûk û Mezin Navî, Beḡsa Zêr û Zîv û Hevrîşim, Beḡsa Xeyra Siwakê, Beḡsa Celdê Mirara Helal Dibî Bi Debaḡ, Beḡsa Tahirbûna Ji Mîz û Gû, Beḡsa Şurûtê Girtina Desmêjê, Beḡsa Sinnet û Adabê Desmêjê, Beḡsa Xûslê Sunnet, Beḡsa Şikestina Desmêjê, Beḡsa Teyemmum, Beḡsa Mesha Xufa, Beḡsa Sinnetê û Musteḡebb û Mendûb û Hey'etê Wî-Limêja Ferz-, Beḡsa Tefşîla Beḡalbûna Limêjê, Beḡsa Limêjê Herdu 'Îd û Xuḡbeyê Wan, Beḡsa Mewtê, 'Uzr Xwestina Ji Bo Temam Kirina Risalê. Dema em bi kurtasî li naveroka van sernavan dinhêrin:

1-Destpêk (malikên 1-3.): Ji Xwedê re hemd û ji Pêxember(s.e.w.) re selat û ji al û etba'ê wî re selam.

2-Beḡsa Tehareta Bi Avê (malikên 4-14.): Avên tê vexwarin, avên destmêj pê tê girtin û avên necis.

3-Beḡsa Necaseta Biçûk û Mezin Navî (malikên 15-21.): Necaseta biçûk û mezin çî ne û çawa tên paqij kirin.

4-Beḡsa Zêr û Zîv û Hevrîşim (malikên 22-28.): Helal û herambûna bikaranîna zêr û zîv û hevrîşimê.

5-Beḡsa Xeyra Siwakê(malikên 29-34.): Miswak kîjan wextan de pir xêrtir e, behs dike.

6-Beḡsa Celdê Mirara Helal Dibî Bi Debaḡ (malikên 35-36.): Xeynî mirarê kûçik û berazan, çermê hemû heywanan ku bi debax kîrinê tahir dibe.

7-Beḡsa Tahirbûna Ji Mîz û Gû (malikên 37-43.): Behsa adaba paqijbûna ji destmêja mezin û biçûk dike.

8-Beḡsa Şurûtê Girtina Desmêjê (malikên 44-47.): Behsa 6 şertên desmêja limêjê dike.

9-Beḡsa Sinnet û Adabê Desmêjê (malikên 48-56.): Di vir de tê gotin ku ji 300dan zêdetir adabê desmêjê hene lê yê sunnet ku di fiqhê de nin hatine gotin. Ev behs dibe ku kêmbê. Lewra 2 rûpel jê kêmbê in û piştî vê mebhesê jî behsek heye ku derbarê girtina desmêja xûslê û ferzên xûslê de ye. Dîsa ji ber ku 2 rûpel kêmbê in, nayê zanîn ku ev mebhes ji ku û çawa destpê dike.

10-Beḡsa Xûslê Sunnet (malikên 57-59.): 12 heb xûslê ku sunnet e hatiye gotin.

11-Beḡsa Şikestina Desmêjê (malikên 60-65.): Bi kîjan awayan desmêj dişikê behs dike.

12-Behşa Teyemmum (malikên 66-79.): Behsa şertên desmêja teyemmumê tê kirin.

13-Behşa Mesha Xufa (malikên 80-83.): Ev beş behsa çawanîbûna xufikên piyan dike. Ji bo meshê divê xufik çawa bin.

14-Ji vê beşê şunde 2 rûpel kêmin. Piştê behsek derbarê erkanê limêja ferz heye. **Ev beş jî ji malika 84an heta malika 106an dewam dike.**

15-Behşa Sinnetê û Mustehabb û Mendûb û Hey'etê Wî-Limêja Ferz-(malikên 107-156.): Behsa cureyên limêja sinnet û sinnetên di mêja ferz de tê kirin.

16-Behşa Tefşîla Beçalbûna Limêjê (malikên 157-162.): Behsa çend tevgerên ku limêjê betal dike û çend tevgerên ku limêjê betal nake tê kirin.

17-Behşa Limêjê Herdu 'Îd û Xuþbeyê Wan (malikên 163-165.): Behsa limêjên 'îdê çawa tê kirin û xutbeyên wan çi çax tê xwendin dike.

18-Behşa Mewtê (malikên 166-173.): Behsa şuştin û defna miriya dike û çawa limêja cinazeyan tê kirin îzeh dike.

19-'Uzr Xwestina Ji Bo Temam Kirina Risalê (malikên 174-178.): Mebhesa dawî ye. Di vir de muellif bi tawazû kêmbûna xwe tîne ziman û behsa sebebê te'lîfa berhemê dike. Di herdu malikên dawî de jî li ser Pêxember (s.e.w) selawat dide û li kesên devdora wî di'a dike. Herî dawî jî ji ber ku bi xwe di rêya Xwedê de ye, hemdê Xwedê dike.

7. Ziman û Şewaza Berhemê

Berhem di tertîba şeweya mesnewiyan de hatiye nivîsîn. Bi bismileh û hemdele û salweleyê destpê dike û piştê bi sebeba te'lîf, di'a û xatimeyê diqede. Berhemên dinî her çiqas bi şeweyeke edebî jî hatibin nivîsîn; zimanê wan bi gelemperî zelal û fehimbare. Lewra di van berheman de mebest ji huner çêkirin û sen'etê bêhtir, agahdarî û hîndarî ye. Di vê berhemê de jî ev daraz derbasdar e. Muellif, muxatebên xwe -ku di berhemê de zêdetir zarok in- di derbarê hukmên şerî de agahdar dike û ji wan re behsa emelên şerî dike. Wexta xîtabê wan dike jî peyvên wek; birayê min, birayê min ê musulman, paşa, hevalê min û hwd. şewazeke xisûsî ji bo wan bikartîne:

Dema ku em li zimanê berhemê hur dibin, em dibînin ku berhem, ji sernavan heta naveroka helbestan, zêdetir bi peyvên Kurmancî hatiye honandin. Mebhesên şerî û termên Erebî dîsa bi peyvên Kurmancî hatine zelal kirin. Wek devok, zêdetir devoka Mêrdînê di zimanê berhemê de xuya dike. Em ê li jêr çend taybetmendiyên devokî nîşandin:

Din-dî

- 8 Bi avek **dî** ku pir bû ew geħa heddê qulleteyn
Muxeyyer ger nebû ew av temîz û tahir e ‘eyn

Dayne-deyne

- 9 Çiqa ava ku hindik bî dibî kê m qulleteyn e
Necaset ku ketê ew av necis bû ji xu dûr **deyne**

Wan-wa

- 13 Çi ava hindik û pur ya te‘am ruhnê wekî avê
Ew ê bi xwîn we ya ne ji **wa** ye ew xwîn ku ketê navê

Tiştêkî-tiştikî

- 36 Heçî yê xinzîr û kuçik **tiştikî** wana helal nabin
Benî âdem necis nabî kullî û masî heram nabin

8. Encam

Muellifê vê fiqhnameyê Şêx Muhemmed Emînê Heyderî ye. Berhem di sala 1987an de hatiye nivîsîn. Destxeta li ber dest ji 24 rûpelan pêk tê û 4 rûpel jî jê kê m in. Derbarê nivîsandina nusxeya li ber dest de agahî nehate dîtin. Ev nusxe bi tesdufi hatiye dîtin. Berhem menzûm e û ji 178 malikan pêktê. Teşaya wê ya nezmê mesnewî ye û bi wezna erûzê, behra hezecê û qaliba “ Mefailun/ Mefailun/ Mefailun”ê hatiye nivîsîn.

Berhem dîdaktîk e. Muellif berhemê ji bo zarokên cahil bi mebesta perwerdeya ‘ilme Îslamê û ‘emelkirina şerî‘etê nivîsiye. Berhem bi gelemperî mijarên fiqhî yên wek teħaret, desmêj û nimêjê dihewîne. Zimanê berhemê bi Kurmanciyê zelal û fehîmbar hatiye nivîsîn.

Me di latînîze kirina vê berhemê de alfabe ya transkrîpsiyonê a navneteweyî bi kar anî.

Tip	Deng
ء	’
ث	ṣ
ح	ħ
خ	x
ذ	ẓ
ص	ş
ض	ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ğ

9. Transkrîba Metnê

- Bismillahirreḥmanirreḥim
Mefaîlun Mefaîlun Mefaîlun Mefaîlun
- 1 Bi hemdillah me dî himmet ji kirna medḥ û zikrê Wî
Gelek zêde dibin ni'met ji dana wesf û şukrê Wî
 - 2 Şelat bîn ser Muḥemmed hem li ser wan alê beyta wî
Digel eŞhab û etba'ê 'emeldarên bi şer'a wî
 - 3 Di piştî wan birayê min musulman wer tu guhdar be
Bizane 'ilmê dînê xu bi şer'a wî 'emeldar be

BEḤŞA ṬEHARETA BI AVÊ

- 4 Ez ê ewwel bikim beḥşa ṭeharet ka çi ye yanê
Ku Peyxember digotî paqijî qismak ji îmanê
- 5 Ku avek mutleq û Şafi qe tevlê wî nebû tişteşek
Ji wanî jî xenî ew aw muṭehher ṭahir e bê şek
- 6 Eger tişteşekî ṭahir ketye wê avê muḫeyyer kir
Ji desmêj kirtina ferz ketye wê avê muste'mel kir
- 7 Ku ew av tê vexwarin lê qe desmêjî bi wî nabî
Ḥelal e ew belê tiştê necis qet pê ḥelal nabî
- 8 Bi avek dî ku pir bû ew geḥa ḥeddê qulleteyn
Muḫeyyer ger nebû ew av temîz û ṭahir e 'eyn
- 9 Çiqa ava ku hindik bî dibî kêş qulleteyn e
Necaset ku ketê ew av necis bû ji xu dûr deyne
- 10 Tu zanî ku te'am xwarina ruḥne çiqā pir bê
Necaset ku ketê tev de necis bû ew bi yek derbê
- 11 Belê ava qulleteynê ku necaset ketê xem nakî
Ku te'm û reng û bêhna pîs ji wî avê eger nakî
- 12 Ku ava qulleteynê ber milekî duwazdeh tenke bî
Bi texmînî du Şed û ḥeft ew her kîlo bi hev re bî

- 13 Çi ava hindik û pur ya te'am ruhne wekî avê
Ew ê bi xwîn we ya ne ji wa ye ew xwîn ku ketê navê
- 14 Wekî kêçan û mêşan kêzikan texyîr nekin yanê
Zerer nakî di av û xwarinê de wer 'efûdanê

BEHSA NECASETA BIÇÛK Ê MEZIN NAVÎ

- 15 Tu zanî ku necaset jî li ser sê qism û şekla ye
Ewwel mîza wan tîflê bişîr gihê du sala ye
- 16 Ew ê lawa hinek av lê bireşîne be ser jêr e
Ew ê mîza tu avê lêk û bigvêş e wuha xeyr e
- 17 Hêram kûçik û xinzîr e heft ava tu yê lê kî
Ji wan hefta yekî jî axekî tahîr tu tev lê kî
- 18 Necis bûna ji xeyrî wan ku bê reng e tu pey'd berde
Bi yek av bişo sê carî bûye sinnet diha rind e
- 19 Necisbûna bi te'm û reng û bêhna wî ev e çara
Divê avê tu lê kî qenc bişo bigvîşne çend cara
- 20 Heta te'm û reng û bêhn herî av tu pêda kî
Bihekîne ku te'm û bêhn herî rengê wî xem nakî
- 21 Eger rengê wî jê naçî bişuştin û hekkandinê
Ku tahîr bû bes e jê re¹³ ne mecbûrî qetandinê

BEHSA ZÊR Ê ZÎV Ê HEVRÎŞIM

- 22 Ew ê şer'ê hêram kirye tu isti'mal neke qeş wan
Feraxê zêr û zîv in lê helal in ê ji xeyrê wan
- 23 Hêram e zêr û zîv bigrî ji bona zînet û neqşê
Wekî zincîr û qutiya taxim mala ji bo rewşê
- 24 Ji mêran re hêram e lubs û hevrîşim we ya pir bî
Ji bo raxistin û zînet û isti'mala hindir bî

13 Ev daçek di vê nusxeyê de hin caran wek re; hin caran jî wek ra hatiye nivîsîn.

- 25 Heram e tev ji mêran re ku bistînin ji libsê ra
Belê gustîlekê zîv sinnet e ji tilliya di rastê ra
- 26 Ji xeyrê heybeta herbê we ya ‘uzra wî çêbû ye
Wekî jê ra dibî derman di wî weqtî helal bû ye
- 27 Helal e ji pîreka re zêr û zîv bo xu bikin zînet
Çi isti‘mal bikin ya ne ji bo lubsê kirin niyet
- 28 Helal e ji pîreka re lubsê hevrişm wekî zêra
Ne raxistin belê qîlek helal kirye firaş jêra

BEÛSA XEYRA SIWAKÊ

- 29 Di her halê de siwak sinnet û xeyrekî mewcûh e
Ji xeyrê yê bi rojî bî ji nivro pê ve mekrûh e
- 30 Di sê weqta de xeyra wê heye zêde li fikrê bî
Ku wexma dev ji bêhna tiştê wek pîvaz û sîrê bî
- 31 Tu yê weqtî ji xew rabî di dev werdî siwaka xu
Ev a dîtir ku pur xeyr e wekî rabî li mêja xu
- 32 Serê her karî xeyr e sinnet e siwak di dev werdî
Tu bê siwak nemînî tê rehet kî pê hemî derdî
- 33 Di ders û xwendina Qur’an û desmêj gotinê xeyra
Di weqtê sekeratê de rehet tê der rihê meyra
- 34 Ji alê rastê des pê ke tu sê cara bibe bîne
Ji jora dev bi hêdî ser zimanê xu biderxîne

BEÛSA CELDÊ MIRARA HELAL DIBÎ BI DEBAÛ

- 35 Ji heywanê mirarbûyî ji xeyrê kuçik û xinzîr
Ku cildê wan dibin tahir bi debaÛê ev e tedbîr
- 36 Heçî yê xinzîr û kuçik tiştikî wana helal nabin
Benî âdem necis nabî kullî û masî heram nabin

BEHŞA TAHIRBÛNA JI MÎZ Û GÛ

- 37 Temîzbûna ji mîz û gû li ser me wacib e paşa
Bi avê ya bi kevira ku bi her duwa bî diha baş a
- 38 Tu yê lingê çepê bavê ciyê xwestî tu lê rûnê
Piyê rastê berî bavê berê te ku ketî çûnê
- 39 Berê xu qet nede qiblê ne piştta xu li destavê
Ber û piştê nede rojê nede hîvê di wî gavê
- 40 Ziwa ke xu ji mîzê ta ji neqtê wê tu paqij bî
Tu hêlqa duburê sist ke bişo hêtta ku tahir bî
- 41 Di ava hewz û golê sekinî da mîz neke heyra
Li bin darê bi fikî qullukê erdê qamkê meyra
- 42 Tu rûnê bêje Bismillah bi te hîfz dikim ya Rebb
Ji şeytan û cinnan ê nêr û mê wanê xebîş ya Rebb
- 43 Li rabûnê bibî xüfraneke'l-lahumme el-hemdu
Ke lillah izheb 'ennî'l-eza we 'afanî li du

BEHŞA ŞURÛTÊ GIRTINA DESMÊJÊ

- 44 Hene şeş şertê desmêjê ewwel niyyet tu yê bêjî
Me niyyet kir hêlal kim ez li ser xu kirna limêjê
- 45 Ewa dî şuştina wech e bike qesd û niyyet pê ra
Ewa sisêya bişo desta heta bê ser enîşkê ra
- 46 Eva çara bike meşha serê xu lê di heddê ser
Eva pêncê bişo linga heta gûyzik bikevne ber
- 47 Belê şertê şeşa tertîb bûye wacib di nava wan
Ku wech û dest û meşha ser bişo linga tu zanî van

BEHŞA SINNET Û ADABÊ DESMÊJÊ

- 48 Pir in adabê desmêjê hetanî sêşedê zêde
Ew ê sinnet ji me'r lazim beyan kirne di fiqhê de¹⁴

14 Ev daçek di vê nusxeyê de hin caran wek de; hin caran jî wek da hatiye nivîsîn.

- 49 Ji nava wan ez ê bêjim ew ê meşhûr bi 'ewni'l-lah
Ku siwak û te'wîz û bismillah û hemdillah e
- 50 Bilind rûn ber bi qiblê de ne hişk bî ew ciyê ber te
Ciyê av lê keví nerm bî ji bo peşk ji neyê ser te
- 51 Berî e'zayê desmêjê bişo destê xu paqij ke
Dev û pozê xu sê cara tu tê werd bêvilê fiş ke
- 52 Meshê ke tu tamamê ser ji pêş ve dest bibe paş ve
.....¹⁵
- 53¹⁶
Temam bedena xu tu bişoyî bi avekî tahir
- 54 Bişo ewwel bi niyyet sew'etê xu yê li pêş û paş
Mukemmel bigre desmêjê berê xeslê ew e ya baş
- 55 Bi ser xu'd berde hin avê bo yê qenc xu bifirkîne
Tu rast û çep bi xu'd berde bi xuslê niyyetê bîne
- 56 Me niyyet kir ji ser xu ez hilînim vê cenabetê
We ya ferza li mêja xu helal kim ez bi niyyetê

BEHSA XUSLÊ SUNNET

- 57 Pir in xuslê sunnet yek jê ku xusulkî ji îne ra
Yekê bimirî ew ê ku wî bişoyi sunnet e jê ra
- 58 Ji herdu 'id û baranê ku hîv û roj xera bû ye
Yekê kafir musulman bî yekê dîn e rehet bû ye
- 59 Ji ihram û tawaf û se'y û çûna der Medîne ra
Ji çûna Mekke ê recm û mebîta Muzdelifê ra

BEHSA ŞIKESTINA DESMÊJÊ

- 60 Ew ê desmêjê dişkîne tu guh bidê çî û kî ne
Çî tiştê ku ji pêş û paş derê desmêjê dişkîne

15 Ev beşên destxetê kêm bûn.

16 Ev beşên destxetê kêm bûn.

- 61 Ne ça mêrkî ketî xew ya bi serxoş çû hişê wana
Ew ê dîn ya bi dil iş ket hişê wan hat serê wana
- 62 Bi hindarî kef û tilya li pêş û paş ketî ya qenc
Giha ‘ewretê insana ev e messa zêker û ferc
- 63 Ku mêr û jin ne meħrem bin ji hev ra cenbê herdu
Ji hev desmêj ketin herdu ku cildê rût giħan hevdu
- 64 Çi mêr û jin giħan sal şeş ħeta hefta bes e jê ra
Ku tazî ew giħan hevdu ev e lemsa jin û mêra
- 65 Ku bê perde giħan hevdû ew ê desmêjê bişkîne
Ku bighê por û neynûka diran hestî qe naşkîne

BEĤSA TEYEMMUM

- 66 Ku yek çû seferê av nîn e bû muħtacê desmêjê
Ew ê çawa teyemmum bigrî wê çawa bikî limêjê
- 67 Li dora xu bike teftîş ji hevalê xu bike pirsê
Ku hêvya te nema ji avê teyemmum bigre bê tîrsê
- 68 Li ser e‘zayê desmêjê cebîr e ger girêdaye
Mesîħ ke ser cebîra xu bişo î Şaxlem ê maye
- 69 Teyemmum bigre bê ‘ewde limêj ke ger te ê Şaxlem
Ne zêde ħacetî da ber cebîrî tu limêj ke tu bê ħem
- 70 Eger zêde ketî berde limêj ke lê bike ‘ewde
Qeza ke ger te bê desmêj cebîre daye ser gewde
- 71 Ji yek ferz tu zêde yek teyemmumkî limêj nakî
Çiqa sunnet limêj kî yek teyemmum jê re ħem nakî
- 72 Te av dît hê ne ketye nav limêja xu beħale ew
Limêj kir du re av dît hem seħîħ e hem kemal e ew
- 73 Te av dî tu di‘l mêjê de dixwazî quĥ neke‘lmêjê
Dixwazî quĥ bike hê nû bi avê bigre desmêjê

- 74 Ji tîrsê ya ji ber êş ê nikarî bigrî desmêjê
Teyemmum bigre xem nakî tuyê 'ewde bikî'lmêjê
- 75 Divê axek xubarî ya ciyê toza temîz rabî
Bi ard û gils û qûm û hem nikar û me'denê nabî
- 76 Li axê xe tu yek derbê mesîh ke pê tu wechê xuh
Bi derbek dî mesîh ke herdu desta tev enîşkê xuh
- 77 Ew ê desmêjê dişkînê teyemmum tê şikandin jê
Bi hin tiştê teyemmum tê şikandin xeyrê desmêjê
- 78 Ji ber 'uzrê teyemmum girt rihet bû ew ji 'uzra xuh
Bi destê wî ketî av hê ne ket bû nav limêja xuh
- 79 Bi dev kir gotinê kufrê be'âl bû ew teyemmum ger
Bi isti'fâr vegerya ew divê bigrê teyemmum her

BEHŞA MESHA XUFA

- 80 Dixwazî tu bikî meşha li ser xufa bike fikrî
Divê xufa bikî linga heta ser gûzeka bigrî
- 81 Divê hîç av nekşînê xuh¹⁷ ew xufek qewîn û baş bî
Ne naylon û ne çerm û qûne gore paç û qelaş bî
- 82 Ne qulqulkî ne hûn dibê teng û çend qaî çênabî
Bi îş û kar û barê xuh herî ew bê ne rizya bî
- 83 Tu karî wergirî xufê bi va şertê ku bên gotin
.....¹⁸
- 84 Li heft sala ji etfalê xuh ra bêje limêj ke lê
Li deh sala nekî limêjê lîxînî bihêdî lê
- 85 Li pazdeh ger nekî limêjê tu berde wî ji mala xuh
Tu pê ra qeç nekî Şulhê ji bo nakî limêja xuh

17 Peyva xu hin ciyan wek "xuh" hatiye nivîsîn.

18 Ev rêzik di destxetê de tune bû.

- 86 Ji bo kirna limêja ferz hene çend ferz berê wî ne
Di weqtê de divê limêj kî li qiblê bî berê wî ne
- 87 Libas û bedena wî hem ciyê limêjkî ku tahir bî
Ji kabûkê heta navê libasê pir esatir bî
- 88 Divê jin nuxumandî bin ji xeyrê dest û wechê wan
Ji por û bedenê tiştek xuya bî nabî limêjê wan
- 89 Heçî limêj î tu destpêkê li ser va hijde rukna ye
Ewwel kirna ew ê limêja niyet jê ra girêdaye
- 90 Di dûv tekbîra ihramê gerek Ellahu Ekber bê
Bike niyet bi qelbê xuh bi tekbîrê re hember bê
- 91 Eger karî se pê limêj ke ew e ruknê sisêya ye
Eger na ew çawa karî çi rûniştî çi palda ye
- 92 Bixwîne fatihe hetta wele'ð-dallîn eva çara
Eva pêncê rikû' e rast xuh deyne tu wekî kara
- 93 Di wê de wacib e seknê belê sunnet e hem kara
Bi subhane rebbiye'l-'ezîm bî hemdîhî tu sê cara
- 94 We ya dî i'tidal e tu sepê rabe bike seknê
Heta rasta guha destê xuh hilkive eya husnê
- 95 Semî'ellahu li men hemd rebbena leke'l-hermd
Bi wê fikrê tu dunya ê bide paş xuh eya 'ebd
- 96 Here secdê du cara ew ji rukn e hem bike seknê
Di nava wan de rûne wacib e seknê bikî beynê
- 97 Enî tazî bide 'erdê ku bêfil sunnet e pê ra
Divê talî bilindtir bî ji piştê ew sitûyê mêra
- 98 Enîşk û destê xu hilgiv veke desta di secdê da
Piyê xu herdu rake serê tiliya bi qiblê da

- 99 Heçî pîrek ne wek mêra ne weqtê ew herin secdê
Ku bejnê xuh bidin rehna enîşka deynê ser 'erdê
- 100 Di secdê de bûye sinnet ji sê cara heta dehî
Bibê subhane rebbîye'l-e'la digel bi hemdihî
- 101 Di nava herdu secda de tu rûniştî ev a wî ye
Bi rebbî'xfîrlî we'rhemnî we 'afanî de'a wî ye
- 102 Ji rukna ettehiyyatu bixwîne hem tu pê de tê
'Ibadillahi's-salihîne hem digel şehadetê
- 103 Şehadet bêje eşhedu enla ilahe illellah
Digel wa eşhedu enne Muħemmede'r-resullullah
- 104 Selatu ser Muħemmed hem li alê wî ji rukna ye
Selama ser milê rastê ji ruknê her limêjê ye
- 105 Evan sê ruknê talî tu bixwîne wan ku rûniştî
Xudê çêtir dizanî pê ji her kesî hemî tiştî
- 106 Limêja ku bi cema'etê selam weh li ser hev bin
Digel qeşda melaîket û ins û cinn û mu'min bin

**BEHŞA SINNETÊ Û MUSTEHEBB Û MENDÛB Û HEY'ETÊ WÎ
-LIMÊJA FERZ-**

- 107 Tu zanî ku me erkanê limêja ferz hemî gotin
Heçî sinnet û mendub hey'etê wê pênsed û noç in
- 108 Hina ji wan sinnetê laîq ez ê bêjim ew ê zanim
Ew ê meşhûr di mezheb da ew in ê ku ji me'r lazim
- 109 Ji her weqtê limêja ra mu'ekked sunnet e azan
Di roja cum'ê berya xuþbê azan sunnet e ey can
- 110 Cema'et ku li cîkî çêbû azan sunnet e pê ra
Cema'et ya bi tenê limêj kî îqame sunnet e jê ra
- 111 Ku azan da wekî wê bêj kelîmatê di azana
Ji xeyrê hewqeleya tu nebêji vê wekî wana

- 112 Ji ber ve bêje la hewle wela quwwete bidîla wî
Di teşwîba Şîbehê da tu bêje vê hedîşa wî
- 113 Sêdeqa bi Resulullahi fi ma qal bêje hey
Sêdeqte we berirte bê we bi'l-heqqî neqeçte ey
- 114 Xudê te ji bo sucûda xu diye laîq bike şukrê
Ne xafil be di wê lehze ji wê pê ve neke fikrê
- 115 Li me'na xundin û kirna limêja xuh tu hişyar be
Bi nişatê hîzura dil li erkâna tu guhdar be
- 116 Tu qewdê xu nehejîne ne ser deyne ne hilgive
Tu çavê xuh nede cîkî ji ciyê mescidê xuh pê ve
- 117 Tu gavê xuh ji hev dur bik ne pir nêzik di hev de bî
Nekî çarde santêma ne zêde'j bîst û heşta bî
- 118 Berê limêjê siwake lê li dûv tekbîrê wecehtû
Li dûv elhemdê amîn lê hinek Qur'an bixwîne tu
- 119 E'uzu piştî wecehtu li pêşya besmele bêjî
Eger ewwel e'uzu got tu wecehtu qe nabêjî
- 120 Me gotin ê riku' û i'tidal û secdê tesbîh in
Li dûv kema Şelleyte pir di'a meqbûl û tercih in
- 121 Tehiyyata selam tê de turek sunnet e ji bo nê
Piyê çep deyne bin rastê li ser alê çep rûnê
- 122 Ew ê sê rek'et û çar in tehiyyata ewwel sunnet
Piyê rastê rake çep deyne li ser rûne ew e hey'et
- 123 Heta bighê Şelatê ser Muḥemmed bêje bes rabe
Tu destê xuh heta guha rake ji adab e
- 124 Eger ku te jibîra kir tehiyyat rabûyî banê
Ji ber ve her sicûda sehwe li berya selam danê

- 125 Selama ser milê çep sunnet e xitma limêja ye
Li dûv limêja xuh bê tesbîh nehêle pir ku hêja ye
- 126 Bi elhemd ayetu'l-kursî şehidellahu amenerr
Li dûv qulhu e'uzu ya sih û sê car tu bîne ser
- 127 Bi tesbîhan bi hemd Ellahu Ekber sih û çar in 'ed
Eger tu la şerîke leh dizanî pê tamam ke Şed
- 128 Du'a ke lê ne xafil be ji Xudê xeyrê bixwaze tu
Bi el hemdu Şelata ewwel û axir bibêje tu
- 129 Li dûv wan bêje la ilahe illellah deh car hem
Şelata ser Muhemmed bid li al û enbiya bê xem
- 130 Bi ferzân re hene sunnet dibêjin sunnetê ratib
Mu'ekked hin ji wan xeyrê muekked lê eya talib
- 131 Ji wana çar berê nîvro di dûv re çar rewabit in
Berê 'esrê ne çar rek'et li dûv mexrib du rek'et in
- 132 Dido piştî 'îşa ne lê berî witra tu wan bîne
Berê subhê du rek'et li pêş û paş zerer nîne
- 133 Li ser hev hijde rek'et in ji wan deh ê mu'ekked in
Ema heşt ratibê dî sinnet in lê ne mu'ebbed in
- 134 Mu'ekked ê Muhemmed hem fikir hem Wî fikir emr e
Ew ê xeyrê mu'ekked geh fikir geh ne digo xeyr e
- 135 Limêja ferz cema'et tê de sunnetek mu'ekked e
Ku mumkun bî limêja bi cema'et qeş tu bernede
- 136 Muhemmed emrê me kirye bi cema'etê li ser maye
Digo limêja bi cema'etê yeka wê bi bîst û hefta ye
- 137 Bikî qesda cema'etê Xudê hisab dikî jê ra
Bi tekbîra îmam ra niyetê bînî diha xeyr a

- 138 Heçî sunnet du qism in hin cema'et tê de sunnet in
Ji hinka re ne sunnet e welew hin jê mu'ekked in
- 139 Evan ê cema'et tê de sunnet in ev in ewwel
Limêja herdu 'îda ye li dûv wan hîv û roj efşel
- 140 Li dûv baran wîtir in ê terawîha li dûv ratib
Ji ber ku ev mu'ekked in mezahib tê de bûn raşib
- 141 Xu bê ratib nehêle ê mu'ekked hê bike mecbûr
Tu sê rik'et ji wîtra bik berî razê ew in meşhûr
- 142 Di nava mexrib û weqtê 'îşa limêjê ewabîn in
Dido ya çar û ya şeş lê heta bîsta hedîş tînin
- 143 Ku bîst rek'et terawîh pişt 'îşa hîva remezanê
Li dûv pazda di wîtra de qunut sunnet e ey canê
- 144 Limêja ku cema'et tê de sunnet in tu wan zanê
Wekî wîtrê remezanê limêja 'eyd û baranê
- 145 Limêja ne bi cema'et mutleq in hin jê muweqqet in
Wekî ratib dûha desmêj tewaf û hem tehiyyet in
- 146 Şelata tesbîh bi rojî bin bi çar rek'eta bi hev ra
Eger tu bişev bikî limêja dirêj dido dido pev ra
- 147 Şelata tesbîh di her rek'etekî heftê û pênc tesbîh
Di heftê ya mehê carek di salê de bike teshîh
- 148 Di piştî niyyetê pazdeh di piştî fatîhehê deh in
Ruku' û i'tidalê de di secdê de deh e deh in
- 149 Bira limêja duha sunnetkî xeyr e tu guh lê kî
Ji piştî roj hilat heta berî weqtê ku nîvro bî
- 150 Tu dido bik ne xafilî tu çara bik tu muhsin î
Ji duwazda zêdetir nabî tu xuh mehrûm neke jihnî

- 151 Bişev rabe bi sê witrê êvarê ra bike pazdeh
Bira ew axirê limêjê şevê bin ey bira zade
- 152 Limêj mekrûh e ser tazî bi keb û ser tewandinê
Li ser zibl û li nav qebra sikanê çûn û hatinê
- 153 Neke te'xîr limêja xu ku weqt hatî bike ewwel
Di te'xîra 'işaê da hina gotî ew e efdel
- 154 Dikî limêjê di dilda ku ez ê ibtal bikim ger yek
Herî pan bî betal e ew limêja wî neha bê şek
- 155 Xewa piştî ketî weqtê berya limêjê neke heyra
'İşa pê ve nekev lehwê ji xeyrê Şuḥbeta xeyra
- 156 Xewa puştê Şibê daîm dibî tengî ji rizqa ra
Xewa puştê 'eŞrê nîne bereket qet ji 'umra ra

BEḤSA TEFŞÎLA BEṬALBÛNA LIMÊJÊ

- 157 Bi yek derba ji hiç avêt we ya gavek mezin bavê
Çi belxem bî çi xwarin bî ji dev qurpand û xwîn-avê
- 158 Bi desta ya bi linga sê neqil çê bû li nêzî hev
Ruh bê çû ew bi yek neqlê limêja wî beṭale tev
- 159 Eger herfek dido derket ji dev bê me'ne xem nakî
Kuxuk zorda bi ih ihê pê nikarî ew zêrer nakî
- 160 Ji sehwe ya nizanê derkirin gotin xera nabî
Eger herfek bi me'ne got wekî ew limêj nabî
- 161 Di Qur'anê de çardeh ciyê ku ayatê sicûdê ne
Ku hat xwendin sicûdek sunnetê wî xwendina wî ne
- 162 Ku ni'met hat bela çêbû ku hat mizginikî xeyrê
Bike hemdê Xudê lê sunnet e yek secdeya şukrê

BEḤSA LIMÊJÊ HERDU 'ÎD Û XUṬBEYÊ WAN

- 163 Limêjê herdu 'îda sunnet in ema mu'ekked in
Ji bejneke roj hilat heta berî nivro muḥeded in

- 164 Di her yek ‘îdê du xuþbe du rek‘et sunnetê wana
Limêja ‘îdê ewwel bik bixwîn paþê du xuþbana
- 165 Di ya ewwel berî fatiþe tu þeft cara bide tekbîr
Ewa dî þênc e ya xuþbê neh û þeft in ev e tedbir

BEHSA MEWTÊ

- 166 Ji ê nêzikê bîmrê bêje la ilahe illellah
Kesê wî weqtê bêjî cennetî ye ew bi ‘ewni’l-lah
- 167 Ku mir çava bidin hev ber bi qiblê da berê wî her
Bilez kin þuþtinê sê kefenê þahir ku bigernê ser
- 168 Ji bêhna xoþ bidin ser kefen û ser bedena wîna
Limêj piþtî kefen kîrnê berî defnandina wîna
- 169 Hinek pembû bidin ser ‘ewret û qullikê pê ra
Limêj ser li ku bî caîz e mescid deha xêr e
- 170 Dikim çar tekbîra ferzu kifaye lê bi niyyetê
Limêj kim ez li ser vê meyyitê ya ser vê meytetê
- 171 Ewwel tekbîra ihram bixwîne fatiþe dûv ra
Li dûv didoya Şelat ser Muþemmed alê wî pê ra
- 172 Li dûv sisêya bê Ellahu’mexfir lehu werþemhu
Li dûv çara bê Ellahumme la teftîna be‘dehu
- 173 We la terþemna ecrehu li piþtî wan selam din hûn
Xitama vê risalê hat nekin meþrûm di‘a kin hûn

‘UZR XWESTINA JI BO TEMAM KIRINA RISALÊ

- 174 Birayê min xeta ê min pir in der van meqalê min
Nekin lewmê bikin ‘efwê li vê wezna zîmanê min
- 175 Me ev çê kir ji bo zarwê nezan ê bûn hevalê min
Ez û wezna xuh pir kêmin bikin reþmê li þalê min
- 176 Bi qasê neqtê baranê dewama erd û ezmana
Bi qasê me‘na Qur‘anê dewama cînn û insana

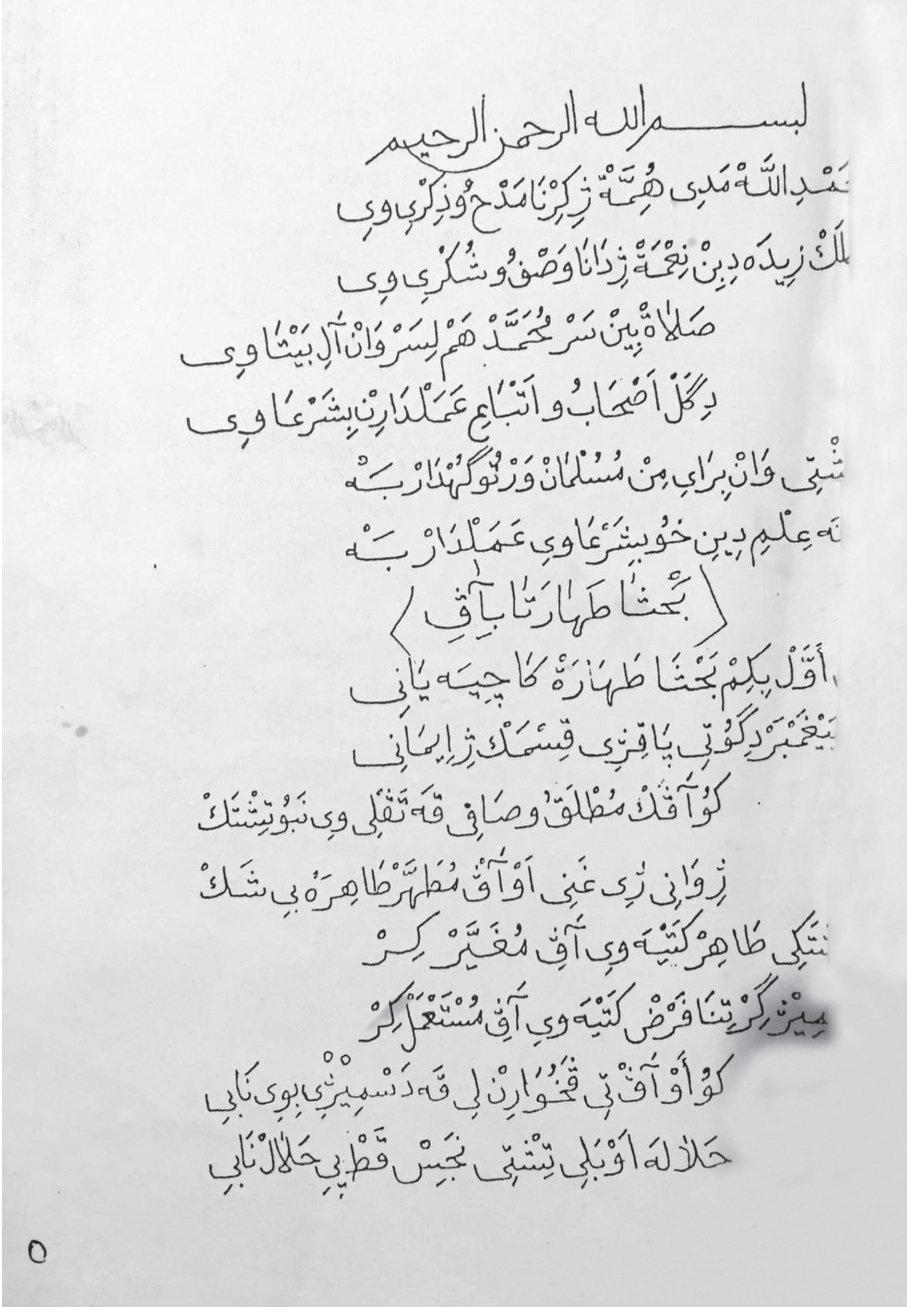
- 177 Şelat bîn ser Muhemmed hem li al û sehb û eþhara
Li ezvac û li ewlad û li eþbab û li enŞara
- 178 Li enba' û li wanê ku 'emeldar in bi şer'a wî
Dikim hemdê Xudê ku Heyderî di dûv terîqa wî

-temme-

Çavkanî

- ACAR, Hayrullah, "Fîqhnameyeke Menzûm Di Edebiyata Kurdî De: Rîsaletu Sefînetu'l-Ekrah Ila Sebîli'r-Reşad/Sefîna Kurdan Ji Bo Ehlê Bajar û Gundan A Mela Ebdulcelîlê Botî", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Nisan-2016 Cilt:8 Sayı:1 s.377
- ADAK, Adurrahman, *Teşeyên Nezmê- Di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de- Weş. Nûbihar*, İstanbul 2019. r. 340
- AKÇAY, Ali İhsan, "Manzum İlmihaller", Türk-Üslam Edebiyatı El Kitabı, Edt. Ali Yılmaz, Weş. Grafiker, Ankara 2015. r. 270.
- AKÇAY, Halil, "Son Dönem Tasavvuf Âlimlerinden Şeyh Muhammed Emin el-Heyderî (Hayatı ve Eserleri)", *Kimlik Kültür ve Değişim Sürecinde Osmanlı'dan Günümüze Kürtler, Uluslararası Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesi Yayınları, Bingöl 2013. r.392-404.
- EL-HAYDERÎ, Şeyh Muhammed Emin, *Tuhfetü'l Hayderî*, Seyda Yay. Diyarbakır, 2019.
- KARAMAN, Hayrettin "Fıkıh" TDV İslam Ansiklopedisi, Cild.13, İstanbul, 1996. r. 1-14.
- SÜSLÜ, Zahir, "Ali Efendi'nin Manzûm İlmihâli", *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences* Vol: 2 Issue: 3 Summer 2019. ss.165-183.

Pêvek

Rûpela ewil a berhemê

بِقَاسِي نَقَطِ بَارَانِي دُوَامَا اَرْضُ وَا زَمَانَا
 بِقَاسِي مَعْنَى قُرْآنِي دُوَامَا جَنُّ وَا إِنْسَانَا
 صَلَاةَ بَيْنِ سُرِّ مُحَمَّدٍ هَمَّ لَالٍ وَصَبْحُ وَا ظَهَارَا
 لِأَزْوَاجٍ وَا لِأَوْلَادٍ وَا لِأَحْبَابٍ وَا لِأَنْصَارَا
 لِأَنْبِيَاءٍ وَا لِوَالِدِيكَوَمَعْلَدَارِي نَسْرَمَا وَا
 رِكْمِ مُحَمَّدِي خُدِي كُو حَيْدَرِي زِدْوَقِ طَبَقَا وَا
 سَمْت